

sistema i uvođenju višepartijskog, a post-socijalističke zemlje su „ostale u stanju nedovršene: demokratizacije, razvoja građanskog društva, radničkog organizovanja, to jest organizovanja 'aktivnog društva'" (210). Sociološkoj recepciji profesora Vukićevića nije promakao ni fenomen korupcije koji se pojavljuje u procesu transformacije i tranzicije bivših socijalističkih društava. U kontekstu pojma društvene moći razmatra se u poglavlju „Moć novca, nemoć čovjeka“ uloga ekonomske moći u postsocijalističkim društvima, naročito Crnoj Gori. Završni

autorov prilog u ovom dijelu knjige teorijski i empirijski analizira fenomen kompetitivnosti u Crnoj Gori.

Pored simplificirano prikazanih poglavlja, koja čitaocu nude zadovoljstvo intelektualnog naprezanja u saznavanju ontoloških (i)racionalnosti savremenog svijeta, knjiga sadrži obimnu bibliografiju, te je opremljena indeksom imena i pojmova, što dodatno doprinosi kvalitetnom korišćenju knjige, različitih profila čitalačke publike.

Slobodan Zečević

Dragoljub B. Đorđević i Bogdan Đurović (prir.), *Profesionalna etika inženjera*, Mašinski fakultet, Niš, 2011.

Mašinski fakultet Univerziteta u Nišu obeležio je 50 godina postojanja i rada 2010. g. Tamošnji redovni profesor *sociologije kulture* Dragoljub B. Đorđević organizovao je tom prilikom sesiju pod nazivom „Profesionalna etika inženjera“. Praktikum koji je predmet ovog prikaza sastavljen je od saopštenja na toj sesiji. Svoje priloge dali su stručnjaci za etiku, sociologiju profesije, sociologiju rada i industrijski menadžment. U sažetom obliku ovde su dati rezultati njihovih saopštenja.

U tekstu „Etika inženjera“ *Jovan Babić* određuje pojam etike kao discipline koja proučava moralni fenomen u najširem smislu – izučava njegovo poreklo, ciljeve i smisao moralnog delovanja. Moral predstavlja sistem moralnih pravila koja određuju čovekovo ponašanje u društvu. Brojni moralni problemi, poput laganja, prevare, podmićivanja, sukoba interesa karakteristični su za politiku, poslovanje i druge oblasti društvenog života, i ne mogu se smatrati prihvatljivim u inženjerstvu, koje i samo predstavlja jednu od tih oblasti. Etika inženjera, kao grana primenjene etike, u prvi plan ističe profesionalnu i opštu odgovornost u okviru inženjerstva. Dva glavna dela etike

inženjera su znanje, tj. njegova primena, kao i uspostavljanje opštih moralnih normi i vrlina u inženjerstvu.

Milovan Vuković, u delu „Tri tradicije normativne etike od značaja za poslovnu etiku i etiku inženjera“, objašnjava pojam normativne etike i njene teorije. Normativna etika je zasnovana na normama koje bi ljudi trebalo da poštuju kako bi moralno postupali. Polazeći od različitih kriterijuma, normativna etika se može klasifikovati na etiku vrlina, deontološke i teleološke teorije. Kada je reč o *etičkim vrlinama*, još su Sokrat, Platon i Aristotel polazili od stava da u svakom ljudskom biću postoje određene trajne osobine i moralne težnje. Suština njihovog učenja ogleda se u naglašavanju vrlina pojedinca, koje su (vrlina) pretpostavka i preduslov moralnog delanja. Predmet *deontoloških teorija* jeste dužnost, tj. ljudi su dužni da čine određene radnje bez obzira na želje, posledice; razvrstavaju dela na ona koja treba činiti i ona koja se ne smeju činiti. Istaknute deontološke teorije su teorija prirodnog zakona i Kantova deontološka teorija. Suštinu Kantove deontološke teorije čini kategorički imperativ. *Teleološke teorije* polaze od stava da je na osnovu

jednog kriterijuma moguće odrediti da li je neko delovanje ispravno ili neispravno. Kao najvažniji kriterijum za razlučivanje moralnog od nemoralnog delovanja uzima se posledica (svrha), zbog čega se ove teorije nazivaju i konsekvencijalnim (posledičnim). Utilitarizam je najpoznatija konsekvencijalna teorija, po kojoj se neko delovanje ocenjuje kao moralno ukoliko teži ostvarenju dobra najvećeg broja ljudi. Zajedničko deontološkim i teleološkim teorijama jeste obaveznost u sprovođenju određenog oblika ponašanja.

U svom prilogu „Uticaj poslovanja na profesionalnu etiku inženjera“ autor *Jelena Manić* akcenat stavlja na profesije, profesionalne inženjere, njihove dužnosti i obaveze, moralne dileme u poslovanju. Da bismo bolje razumeli ulogu inženjera u poslovanju, veliki značaj ima teorija agencije koja objašnjava odnose, aktere, ciljeve preduzeća kroz ugovor kojim jedna osoba angažuje drugu da izvrši određeni posao. Oblasti rada u kojima agent poseduje posebno znanje i ekspertizu, a pri tom veliki broj ljudi ima potrebu za njegovim uslugama, nazivaju profesijama. Profesionalna etika se određuje kao skup pravila, propisa, smernica, normi i ideala koje su članovi profesije dužni da poštuju i kojima se štiti klijent kome je potrebno ekspertsko znanje. Profesionalna etika se temelji na etičkim kodeksima-pravilima i normama kojima se reguliše ponašanje pripadnika profesije. Inženjerstvo je društvena profesija koja pomaže ostvarenju dobrobiti čovečanstva kroz primenu naučnih znanja. Tokom rada u poslovnoj organizaciji inženjeri mogu doći u neke moralne dileme, zbog toga je bitno da poznaju svoje dužnosti i obaveze.

Božo Milošević je pisac četvrtog priloga „Inženjerska etika: od zanatlijske tradicije ka racionalizmu profesije“. Etika inženjera se odnosi na neke zajedničke osobine u ponašanju profesionalaca. Njen razvoj otpočinje sa gašenjem zanatlijske tradicije i posvećivanjem inženjera tehničko-tehnološkom stvaralaštvu. Širenje

tehnike u modernom društvu posledica je spoja racionalnih znanja i praktičnih delanja. Taj društveni proces je osnova za nastanak i razvoj racionalizma, čemu je odlučujuće doprinela profesionalizacija. U pojedinim društvima industrijalizacija je izrasla iz zanatstva, radni proces je doživeo transformaciju ali je zanatstvo opstalo, što je omogućilo zanatlijama da održe relativnu autonomiju u odnosu na racionalizaciju rada.

Slobodan Vukićević u svom prilogu „Radno mjesto i profesionalna etika inženjera“ određuje radno mesto kao društveni fenomen prožet moralnim sadržajima koji ima posebnu strukturu i funkciju. Principi univerzalnosti utiču, na jednoj strani, na strukturu radnog mesta, uzroke i posledice bitne za čoveka i društvo, i, istovremeno, doprinose razdvajanju etike radnog mesta i primenjene etike, na drugoj. Na osnovu tih principa formira se sistem vrednosti koji nam omogućava da prosuđujemo jesu li neki postupci na radnom mestu moralno dopustivi ili ne. Radno mesto inženjera ima određene etičke specifičnosti koji se, pre svega, odnose na ličnu i organizacionu odgovornost. Etika radnog mesta mora se, drugim rečima, zasnivati i na individualnoj i na socijalnoj etici.

U prilogu „Profesionalna etika i duh globalizacije“, *Bogdan Đurović* prikazuje globalizaciju kao proces velikih strukturalnih promena u politici, ekonomiji, kulturi. Taj proces ima i pozitivne i negativne uticaje na razvoj ljudske zajednice. Pjer Burdije, na primer, globalizaciju shvata kao glavno oružje u borbi protiv države blagostanja, tj. svih vrednosti i standarda do sada postignutih. Kao glavni faktor snaženja globalizacije navodi se informatička tehnologija čija se primena može kositi sa normama profesionalne etike. Profesije imaju etički kodeks koji podrazumeva delovanje u interesu svih, ali i u interesu stabilnosti države i institucija. Međutim, pojedinac će uvek u prvi plan staviti lični i grupni interes, dok će

interes društva biti u drugom planu. Đurović ističe da zapostavljanje globalnih interesa i etičkih normi na račun parcijalnih interesa vodi ka „etiци neodgovornosti“.

Pojednostavljeno rečeno, globalizacija je pozitivna i društveno poželjna ako dovede do smanjivanja jaza između bogatih i siromašnih, i obrnuto – negativna, ako je taj jaz sve veći i ako se dovode u pitanje već postignuti standardi građanskih i radničkih prava.

Sedmi naslov u knjizi je prilog *Danijele Gavrilović* „Profesionalna etika kao osnova integracije društva“. Najvažnija uloga pojedinca u savremenom društvu jeste profesionalna uloga. Ono što je važno za funkcionisanje savremenog društva jeste poštovanje normi profesionalne etike. Te norme povezuju pripadnike jedne profesije sa ostalim profesijama kao i sa celokupnim društvom. Profesionalni moral, pored toga što predstavlja osnovu društvene solidarnosti, značajan je i za društvenu integraciju, jer u savremenom društvu postoji problem kako povezati različite ljude sa različitim interesima, kulturama u jednu celinu. Ono što se javlja kao problem, a tiče se etike inženjera, jeste znanje koje može biti upotrebljeno u nehumane svrhe, jer da bi se ostvarili lični interesi, ljudi se mogu staviti u drugi plan čime se ugrožava njihova bezbednost. Da li će se znanje i dostignuća koristiti na moralan ili nemoralan način, zavisi od primene standarda profesionalne etike.

U tekstu „Etičke dimenzije tehničkog saznanja“ *Radoš Radivojević* ukazuje na to da tehničko saznanje ima prvenstveno materijalni karakter i da je njegova osnovna funkcija zadovoljavanje potreba i ciljeva društva. Izvori tehničkog saznanja ukazuju na njegovu etičku prirodu. Kao najvažniji izvori navode se proizvodno-praktične potrebe (tehnički pronalasci poput vetrenjače, vodenice, parne mašine, pisaće mašine...), naučno saznanje, razvojni kontinuitet tehnike, komplementarnost tehničkog saznanja (mogućnost da

se tehnički pronalasci primene i u nekoj drugoj oblasti), tržišna konkurencija, posedovanje određenih sazajnih osobina od strane stvaralaca (kreativnost, upornost, sistematičnost...) i drugo. Autor, najzad, upozorava da tehničko saznanje može biti upotrebljeno u korist ali i na štetu čoveka i čovečanstva.

Vesna Miltojević u tekstu „Inženjerska etika i ekološka bezbednost“ upozorava na brojne probleme u društvu, među kojima centralno mesto zauzimaju ekološki. S obzirom da ekološki problemi predstavljaju globalne probleme savremene civilizacije, jedan od prioriteta zadatka jeste očuvanje životne sredine. Kao i svaka profesija, tako i inženjerska, osim načelima profesionalne etike, treba da se rukovodi i ekološkim principima kako bi omogućila zaštitu životne sredine i smanjila moguće rizike.

Dragoljub B. Đorđević i *Miloš Tasić* samim naslovom „Američki i srpski etički kodeks inženjera: početno upoređenje“ ukazuju na temu svog priloga. Autori upoređuju profesionalnu etiku inženjera u srpskom i američkom Kodeksu, ističući njihove razlike i sličnosti. Glavna razlika među udruženjima u Sjedinjenim Američkim Državama i Srbiji je u tome što ono prvo okuplja samo profesionalne inženjere, dok srpsko objedinjuje i tehničare i profesionalne inženjere. Pored toga, razlike postoje u punom nazivu Kodeksa, vremenu usvajanja, obimu i strukturi Kodeksa. Inženjerstvo je značajna profesija i ima neposredan uticaj na kvalitet života. Inženjeri, stoga, moraju poštovati određene principe tokom ispunjavanja svojih profesionalnih dužnosti.

Poslednje poglavlje nosi naslov „Profesija lekar“ sociologa *Dragana Todorovića*. Iako se ovo saopštenje, na prvi pogled, ne uklapa u temu skupa, ono može biti zanimljivo kao prilika da se uporede lekarska etika i etika inženjera, i da se ustanove moguće sličnosti među njima.

Samo organizovanje naučnog skupa o profesionalnoj etici inženjera predstavlja

jedinstvenu pojavu u srpskoj sociologiji, utoliko pre što se idejni tvorac i organizator, inače profesor i *etike inženjera* na Mašinskom fakultetu, poduhvatio pionirskog posla i zadatka. Prilozi, iako ne predstavljaju unapred planiranu i organizova-

nu celinu, jesu dragoceni doprinos u stavljanju na dnevni red jedne zapostavljene oblasti: profesionalne etike inženjera.

Jelena Jovanović